

MESARSKA OBRT IN NJEN POMEN V SEVEROZAHODNIH ISTRSKIH MESTIH
OD 13. DO 17. STOLETJA

Amanda SAKSIDA

student, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 2, SLO
studentessa alla Facoltà di Filosofia, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 2, SLO

mentorja: Vida ROŽAC-DAROVEC in Darko DAROVEC

IZVLEČEK

Članek obravnava delovanje, organizacijo in nadzor mesarske obrti v mestih Piran, Izola, Koper in Milje v času Beneške republike, vključen pa je tudi Trst, ki je bil v tem času pod oblastjo Habsburžanov. Organizacija obrti je slonela na mesarjih, ki so meso in mesne izdelke dobavljali in prodajali. Davke za komun je pobiral od komun postavljene dacar. Zato je tudi organiziral dobavo mesa in skrbel za red in čistočo v mesnici. Celotno poslovanje mesnice pa je nadzoroval komunski uradnik justiciar. Tako je komun poskrbel za popoln nadzor nad obrtjo.

UVOD

Ker so bila zaledja severozahodnih istrskih mest bolj usmerjena v poljedelstvo kot v živinorejo - izvažali so predvsem olivno olje, vino in sol - so morali mestni mesarji nekaj živine, mesa in mesnih izdelkov tudi uvažati. Uvoz je bil v precejšnji meri odvisen od posameznikov, ki so se večkrat združevali v družbe in si nato delili dobiček. Po živino in meso so odhajali v notranjost Istre, v Dalmacijo, tudi v Furlanijo¹, kasneje, od 14. stoletja dalje, pa vse bolj v 'slovensko' zaledje.² Zaradi majhne proizvodnje je bil izvoz domače živine prepovedan.³

Na rejo živine v mestih se v statutih nanašajo nekatere določbe, da namreč ne sme nihče rediti več kot dve

kozi ali svinji znotraj mesta, tujci pa niso smeli imeti niti ene živali v reji.⁴

Kazni za prekršitev teh določb so bile naslednje (podano v librah⁵):

PREKRŠKI	TRST	MILJE	KOPER	PIRAN
Več kot dve kozi v mestu	12	2	5	10
Več kot dve svinji v mestu	12	2	5	2
Če živali delajo škodo		0.25	8	0.5
Če tujci redijo živali				25

Trgovina z živino in mesom na daljše razdalje je torej potekala s pomočjo iznajdljivih trgovcev, trgovino z mesom v samih mestih pa so prevzeli mesarji v mesnicah. Nasploh pa nam ravno mestni statuti s svojimi prepovedmi in odredbami kažejo organizacijo mesarske obrti v obravnavanih mestih.

1 D. Mihelič, Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, ZRC-SAZU, Ljubljana 1985, str. 125, 126.

2 F. Gestrin, Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja, ZRC-SAZU, Ljubljana 1965, str. 38, 45.

3 Statut Piranskega komun od 13. do 17. stoletja. Za izdajo priredila Miroslav Pahor in Janez Šumrada, ZRC-SAZU, Ljubljana 1987 (v nadaljnjem besedilu Stat. Pir.), str. 640, NL 103.

4 Statuti di Trieste del 1350. A cura di M. De Szombathely, Trst 1930 (v nadaljnjem besedilu Stat. Ts.), 2. knjiga, pogl. 97.

Le istituzioni di un comune medievale, Statuti di Muggia del sec. XIV. A cura di Maria Laura Iona, Deputazione di Storia Patria per la Venezia Giulia, Trst 1972 (v nadaljnjem besedilu Stat. Mug.), 2. knjiga, pogl. 118.

Statut koprškega komun iz leta 1423 z dodatki do leta 1668. Za objavo priredil Lujo Margetič, Koper, Rovinj, 1993 (v nadaljnjem besedilu Stat. Kp.), 4. knjiga, pogl. 4, 23.

Stat. Pir., 8. knjiga, pogl. 5-7.

5 Libra = 20 solidov = 240 denaričev.

MESAR

Mesar je smel biti vsak prebivalec mestnega komununa, ki ni bil komunski uradnik.⁶ Očitno je bila mesarska obrt še kar donosna, saj so nekateri z njeno pomočjo tako obogateli, da so postali člani Velikega sveta. Kmalu pa so nanjo začeli gledati kot na nekaj umazanega. Veliki svet je zaprl vrata na novo obogatelim in postal ustanova zaprtega tipa⁷ in tako je bilo članom Velikega sveta tudi pravno prepovedano biti mesar, le pogodbe v zvezi s trgovino so lahko sklepali z njimi.

Očitno so bili posebej zaželeni in dobrodošli kot trgovci **tujci**, saj sta jim bili v Piranu zagotovljeni kar dve mizi (v mestu je bilo v 30-ih letih 14. stoletja le 6 mesarjev oz. 6 miz)⁸.

Mesarjevo vsakdanje delo se je začelo s tem, da je eno od živali, pripeljanih v mesnico, zaklal. Nikakor je ni smel ubiti zunaj mesnice.¹⁰ Druge živali so morale počakati, in kot poroča tržaški statut, so si mnogi naredili v mesnici začasen ograjen hlev (*arcellam*). Početje sicer ni bilo prepovedano, toda če se je čez tako ogrado kdo pritožil, je moral mesar na sodišču plačati kazen.¹¹

Po klanju je mesar žival odrl in tudi to je moral narediti v mesnici. Toda kožo je sušil na mestnem obzidju. Če jo je sušil v mesnici in mu jo je kdo poškodoval, storilcu ni bilo treba poplačati škode, ker sušenje v mesnici ni bilo priporočljivo.¹² Ko jo je razkosal in dal oceniti meso, je lahko začel s prodajo. Seveda je morala biti miza (tavola) znotraj mesnice in ne kjerkoli.¹³

Kakšni pa so morali biti kosi mesa? V Kopru mesar ni smel prodajati stopal skupaj s stegnom¹⁴; v Izoli ni smel odstraniti tolšče s kosa mesa, ki je bil že ocenjen, v Miljah je ni smel dodati nemastnemu mesu, v Trstu pa ni smel narediti ne prvega ne drugega. Tudi ledvic ni smel dodajati na skrivaj. In za povrh je moral mesar prodati jetra v enem kosu.¹⁵ Videti je, da je bilo zamenje-

vanje različnih vrst mesa in prodajanje dveh vrst mesa skupaj namesto ene same med mesarji prav posebej priljubljeno: o tem namreč poroča vseh pet statutov.¹⁶

Zlasti pošten pa je moral biti mesar pri tehtanju mesa. Teža je morala biti vidna z obeh strani tehtnice, s trgovčeve in kupčeve. Za goljufanje so bile določene stroge kazni.¹⁷

Kazni, kakršne so za mesarjeve prekrške pri vsakdanjem delu veljale v prvi polovici 14. stoletja, so naslednje (podatki za Koper so iz leta 1423; izraženo v librah):

PREKRŠEK	TRST	MILJE	KOPER	IZOLA	PIRAN
Plačilo za pritožbo zoper hlev v mesnici	0,25				
Klanje zunaj mesnice	2		8		
Odiranje zunaj mesnice			4		
Miza zunaj mesnice	25		4		
Prodaja stopal s stegnom			5		
Odstranjevanje oz. dodajanje tolšče	1	2			
Zamenjevanje vrst mesa	10	10	25		10
Prodaja dveh vrst mesa skupaj	10	2	8	2	5

KUPEC V MESNICI

Stroge določbe v zvezi s prodajo in pravilnim tehtanjem kažejo na to, da je bil **kupec** v mesnici posebej **zaščiten**. Med kupci mesar ne bi smel delati razlik: vsak je imel pravico do lastne izbire mesa, ki ga je želel kupiti. Da bi bilo to omogočeno res vsem, so mestne oblasti mesarjem prepovedale spravljati dobre kose mesa pod pultom za kogarkoli, četudi bi bil to sam

6 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 1; Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 26; Stat. Pir., str. 337, 338.

7 To je pomenilo, da so zastopale interese meščanov v vrhovnem mestnem zakonodajnem organu - Velikem svetu - samo določene plemiške družine. Ta proces je bil značilen za vsa severnoitalijanska mesta, v Benetkah pa se je začel leta 1299 in njihovemu zgledu so sledila mesta, ki so jim bila podrejena. Prim. B. Benussi, *L'Istria nei suoi due millenni di storia*, Trst 1924.

8 D. Mihelič, Prispevek k poznavanju obrti v srednjeveških mestih Piran, Ljubljana in Maribor, v: *Zgodovinski časopis*, Zč, Ljubljana 1993, št. 4.

9 Stat. Pir., LC1, /51/, f. 24, str. 639.

10 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66; Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 40.

11 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66.

12 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 37; Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66.

13 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 37; Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66.

14 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 36.

15 Isola ed i Suoi Statuti. A cura del prof. Luigi Montreani, AMSI IV-VI, Poreč 1887-1889 (v nadaljnjem besedilu Stat. Izola), 3. knjiga., pogl. 17.

Stat. Mug., 2. knjiga, pogl. 129; Stat. Ts. 1. knjiga, pogl. 66.

16 Stat. Pir., P4 (izdaja iz leta 1383), 8/18, ff. 94^v-95^v, str. 588; Stat. Izola, 3. knjiga, pogl. 17; Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 38, 39; Stat. Mug., 2. knjiga, pogl. 130, 131; Stat. Ts. 1. knjiga, pogl. 66.

17 Stat. Pir., 8. knjiga, pogl. 26; Stat. Ts. 1. knjiga, pogl. 66; Stat. Mug. 2. knjiga, pogl. 136.

gospod podestat.¹⁸ Če pa je kupec vrnil meso, mu je moral (kot to npr. obravnavata statut Pirana, izdaja iz leta 1307) mesar vrniti denar.¹⁹

SKRB ZA ČISTOČO

Ena od pomembnih zadolžitev komuna je bila skrb za čistočo; epidemije so bile pogoste in so razsajale tem bolj, čim večja je bila umazanija v mestih. Zato so bile določbe v zvezi s čistočo stroge in natančne.

V Izoli so skrbeli za snago v pristanišču in so med drugim tudi mesarjem prepovedovali metati kri in drugo nesnago iz mesnice v pristaniščno vodo.²⁰ Tržaški statut pa je mesarjem prepovedoval metati kri na ulico. Ta statut poroča tudi o posebej določenem prostoru (*fane-strā*), ki je moral obstajati pred vsako mesnico in so se v njem ljudje pred vstopom lahko očistili. Tisti, ki je v mesnico vseeno prišel umazan, je bil kaznovan.²¹ Enako se je godilo umazancem v koprski mesnici.

V Trstu so bili za snažnost zadolženi tudi komunski **glasniki** (*preconi*)²². Eden od njih je moral vsak večer oditi v mesnico in pogledati, če so mesarji počistili nesnago, ki se je nabrala tistega dne. Mesar, ki tega ni naredil, je za kazen plačal komunu 5 liber, tretjino pa je za nagrado dobil glasnik, ki ga je naznanil.²³

Tako obrtni kot trgovski del posla so mesarji opravljali dokaj samostojno, toda nekdo je moral organizirati dobavo in trgovino z mesom, in pa seveda pobirati davke na mesnico (*datii becchariae*). To je počel **dacar**.

Naslednja tabela prikazuje odnos do kupcev in čistoče; kazni za prvo polovico 14. stoletja, v Kopru pa leto 1423, so izražene v librah:

PREKRŠEK	TRST	MILJE	KOPER	IZOLA	PIRAN
Poskus goljufanja pri tehtanju	2, 35	5			3
Shranjevanje mesa pod pultom	10		4		2
Metanje krvi na nedovoljene kraje	1			2	
Umazanci v mesnici	2, 3		5		

DACAR

Komunske oblasti so skrbale za preskrbo z mesnimi izdelki in pobiranje daca tako, da so izbrale dacarja za eno ali več let. V ta namen so za živilske obrti, in seveda tudi za mesarsko obrt, razpisali javno dražbo in prijavi so se vsi, ki jih je posej zanimal in so za to imeli dovolj denarja. Ponudili so določeno vsoto, ki bi zadoščala za celoletni dac in bi jo plačevali po obrokih. Ko je bila dražba zaključena, so se v mestnem svetu odločali o prijavljenih kandidatih in izbrali najboljšo ponudnike. Ponudnik, ki je bil izbran za dacarja za mesnico, je moral komunu vsake tri mesece poravnati četrtno vnaprej določenega letnega daca.

V Trstu je bila dražba razpisana vsako leto med 1. in 15. aprilom. Nato je imel mestni svet 50 dni časa za odločanje. Tisti, ki je dobil pravico do pobiranja daca na mesnico, je potlej eno leto redno pobiral dac.²⁴ Da je lahko pobral dovolj denarja za komun in seveda tudi za lastni zaslužek, kar je bil njegov osnovni namen, je moral skrbeti, da je bilo v mesnici vedno dovolj mesa. Skrbel pa je tudi za stanje mesnice, za red v njej in za čistočo. Dodatka koprskemu statutu iz leta 1562 in 1583 sta oblastem naročala, naj dajo pobiranje dacev v najem samo tistemu, ki bo mesnico redno vzdrževal in skrbel, da bo čista in urejena.²⁵

Večkrat se je zgodilo, da je bilo dacarju zelo težko plačati komunu celoletni dac. Po Istri so namreč pogosto razsajale vojne, še bolj pa kužne bolezni. Ko so nesreče posebej pritisnile prebivalstvo, dacar ni mogel redno plačevati daca. Meso je bilo namreč težko dobavljati in je bila ponudba v mesnici manjša, zaradi prevelikega redčenja prebivalstva v mestih samih pa je bilo tudi povpraševanje manjše.

Tako je Alvise Biffi, ki je, začeni z 8. februarjem 1554, za 1200 liber kupil dac na mesnico v Kopru, zaradi utemeljenih razlogov (kuga) zaprosil beneški senat, da bi mu oprostil del zneska, ki ga je bil dolžan za dac. Ustregli so mu in plačati je moral le 850 liber.²⁶

Zanimiv je tudi podatek, da se je letni dac od leta 1555 do 1582 znižal za dobro polovico: tedaj je znašal

18 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 41; Stat. Pir., P4 (izdaja iz leta 1383), 8/18, ff. 94'-95', pogl. 26, str. 588; Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66.

19 Stat. Pir., 9. knjiga, pogl. 14.

20 Stat. Izola, 3. knjiga, pogl. 74.

21 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66.

22 M. Pahor, Oblastni in upravni organi Pirana v dobi Beneške republike, Kronika, letnik VI, Ljubljana 1958, str. 121.

23 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 42, 66.

24 Stat. Ts., 4. knjiga, pogl. 2, 3, 7.

25 F. Majer, Inventario dell'antico archivio municipale di Capodistria, Koper 1904. Št. 1115: Capitoli del dario del pan, dei molini, della pescaria, delle misure, dei legnami, del vino, delle carni e dell'olio. Dal 7 settembre 1610 al 7 dicembre 1667. Capitolo del Datio della Becharia della Città. Na mikrofilmu v Državnem arhivu v Trstu (AST).

Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 42; 5. knjiga, pogl. 27, 29.

26 "Senato mare", Cose dell'Istria, AMSI VII-IX, XI-XVII, Poreč 1891, 1893, 1895-1901, leto 1555, registro 33.

409 liber in 5 solidov.²⁷ Razlog za to je verjetno katastrofalen padec števila prebivalcev zaradi epidemije kuge (leta 1548 je bilo v Kopru 10.000, po epidemiji leta 1553/4 pa samo še 2.300 prebivalcev).²⁸ Šele kasneje je dac spet začel počasi rasti.

Sicer pa so bile podobne prošnje znane že prej. Leta 1349 je Giacomo, sin pokojnega Lancerotta, meščan Kopra, zaprosil za oprostitev plačila daca za 36 dni, ker je bil tiste dni v mestu upor in ni mogel pobirati daca. Ugodili so mu.²⁹

Dacar je bil torej glavna oseba mesnice, bil je njen oskrbovalec, skrbnik in seveda pobiralec davkov. Toda neomejeni nadzornik ni bil; komun je namreč postavljajl višino davka, in sicer na cele živali in na vsako libro (0.477 kilograma) mesa; v Trstu in Piranu je le-ta v prvi polovici 14. stoletja znašal en denarič na libro mesa. Če pa prištejemo dac na celo, komaj ubito žival, ki je za večje živali znašal 2.3, za manjše pa 1 solid, je celotni dac na meso dosegal približno desetino cene za libro mesa.³⁰

Da bi klanje, prodaja, odnos do kupcev, obdavčevanje in sploh vse početje v mesnici potekalo v redu, je komun za nadzor postavil komunskega uslužbenca justiciarja³¹.

JUSTICIAR

Kot vsi komunski uradniki tudi justiciar ni smel biti mesar in ne dacar; to mu je bilo še toliko bolj strogo zabičano, ker je mesarsko obrt nadzoroval. Še več, z mesarjem ni smel imeti nikakršne socide³². Niti v gostilni se ni smel pajdašiti z nobenim mesarjem, z njim ni smel piti ves čas svoje službe. Seveda ni smel od mesarja sprejemati nobenih daril; to bi bila podkupnina.³³

Justiciarjeva osnovna naloga je bila oceniti vse meso, vendar je moral ponekod nadzorovati tudi tehtanje. V Trstu in Izoli je ocenjeval meso po cenah, ki jih je določal Veliki svet, tehtanje pa je nadzoroval dacar.³⁴ V Miljah je justiciar počel oboje, v Kopru je omenjen

samo nadzor tehtanja.³⁵ Najdlje se je pri justiciarjih zadržal statut Pirana (izdaja iz leta 1383). Le-ti so morali sami določati cene govejega mesa, medtem ko je Veliki svet določal cene za drobnico. Poleg tega je moral meso pečatiti: meso koštrunov z enim, meso ovnov in skopljencev z dvema, meso kozličev in jagnjet pa s tremi pečati; pečatil jih je, preden so jih popolnoma odrli. Če je hotel mesar zvečer nesti preostalo meso domov, da bi ga spravil za prodajo naslednjega dne, je bil justiciar tisti, ki ga je pregledal in se zjutraj prepričal, če ga je zares prinesel nazaj. Pazil pa je tudi na to, da mesar ni prinesel nazaj za prodajo tistega mesa, ki ga je odnesel domov za lastno uporabo in ki ni bilo obdavčeno.³⁶

Tabela prikazuje kazni za napačno poslovanje; kazni so v librah (prva polovica 14. stoletja, številke za Koper so iz leta 1423):

PREKRŠEK	TRST	MILJE	KOPER	IZOLA	PIRAN
če je bil član velikega sveta mesar	50		10		50
če je bil komunski uradnik dacar ali obratno	50		10		50
če se je justiciar družil z mesarjem			2		
če je justiciar sprejel podkupnino			5		
če mesarji niso upoštevali justiciarjeve ocenitve	10	2			
če mesarji justiciarju niso dali stehati mesa		2	1		

CENE MESA

Cene mesa, ki jih je določal Veliki svet, so se po mestih le malo razlikovale. Tu so podatki za prvo polovico 14., za Piran pa za zadnja leta 13. stoletja.³⁷ Cene na vsako libro mesa so izražene v denaričih:

27 AMSI, št. VI, leto 1890, str. 399.

28 D. Darovec, Pregled zgodovine Istre, Knjižnica Annales I, Koper 1992, str. 49.

29 "Senato Misti", AMSI III-VI, Poreč 1887-1890, leto 1349, 19. november.

30 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66; Stat. Pir., 9. knjiga, pogl. 14.

31 M. Pahor, op. cit, str. 119, 120.

32 Socida je bilo združenje dveh ljudi, sklenjeno za varovanje živine: med "patronusom", ki je prispeval živino, in "socialisom", ki je z živino delal. Delitev dohodka je bila različna, pač glede na dohodek. Prim. D. Mihelič, Socida v Piranu od 1280 do 1340, v: Slovensko morje in zaledje 2-3, Koper 1979.

33 Stat. Kp., 3. knjiga, pogl. 27, 28.

34 Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66; Stat. Izola, 3. knjiga, pogl. 17.

35 Stat. Mug., 3. knjiga, pogl. 47, 2. knjiga, pogl. 133; Stat. Kp. 3. knjiga, pogl. 27.

36 Stat. Pir., str. 588.

37 D. Mihelič, Neagrarno..., str. 111; Stat. Ts., 1. knjiga, pogl. 66; B. Benussi, Pola nelle sue istituzioni municipali sino al 1797. Deputazione di Storia Patria, Benetke 1923, str. 347.

SKLEP

Opisana organizacija mesarske obrti (mesar → daccar → justiciar) je komunu zagotavljala dober nadzor nad obrtjo. S pomočjo daccarja je bilo poskrbljeno za redno preskrbo z mesom, za urejeno mesnico in, kar je najvažneje, za redne dohodke v obliki daccarja. Justiciariji so nadzorovali daccarje in (še prej) mesarje pri njihovem delu in pri odnosu do kupcev in do čistoče. Verjetno prav zaradi take organizacije nikjer niso omenjeni cehi kot pomembni faktorji pri delovanju mesarske obrti. Videti je, kot da za njihovo osnovno funkcijo ni bilo pravih pogojev in jih zaradi tega niti ni bilo.³⁹

Cene mesa so se višale z zmerno hitrostjo, enako pa se je dogajalo tudi z drugimi živilskimi izdelki. Urna olja je leta 1296 stala 4 libre, sredi 16. stoletja pa 30,77 liber. Cena se je torej dvignila le za 7,6-krat (cena mesa pa se je dvignila za 8-krat).

Kazni, opisane v tabelah, so bile, glede na dohodke, zelo visoke. Najmanjša kazen v zvezi z mesarsko obrtjo je v prvi polovici 14. stoletja znašala četrto libre, kar je bila približno osmina povprečne plače piranskega komunskega uradnika, recimo blagajnika, ki je na leto dobil 24 liber. Največja kazen je veljala kar 100 liber, 4 blagajnikove letne plače; plačati jo je moral mesar v Trstu, ki so mu zaradi pretiranega goljufanja za deset let prepovedali opravljati mesarsko obrt, pa se je vseeno ukvarjal z njo in so ga pri tem zasačili.³⁸

This is a hand-drawn architectural plan of the Piazza del Comune in Palermo, Sicily, dated 1775. The plan shows the layout of the square, including the Palazzo Reale (Royal Palace) on the left, the Palazzo del Comune (Municipal Palace) on the right, and the Palazzo della Loggia (Loggia Palace) at the bottom. The square is labeled 'LA PIAZZA DEL COMUNE'. The drawing is signed 'G. B. P.' and dated '1775'.

38 Stat. Ts., 1, knjiga, pogl. 39.

39 Prim. Cecchetti, *Il vito dei Veneziani nel sec. XIV*, Archivio Veneto, vol. 29, Benetke 1885, str. 80.

RIASSUNTO

L'articolo illustra l'attività, l'organizzazione ed il controllo dei macellai nelle città di Pirano, Isola, Capodistria e Muggia all'epoca della Repubblica di Venezia. E' compresa però anche Trieste, che all'epoca sottostava agli Asburgo. L'organizzazione del mestiere si basava sui macellai che procuravano e vendevano carne ed insaccati. Le imposte comunali venivano riscosse da un esattore nominato dal comune. L'esattore, tra l'altro, organizzava la fornitura della carne e controllava l'ordine e la pulizia delle macellerie. L'intera attività delle macellerie veniva invece controllata da un ufficiale comunale, il giustiziere.

In questo modo il comune controllava totalmente tale attività.

VIRI

Isola ed i Suoi Statuti. A cura del prof. Luigi Montreani, AMSI IV-VI, Poreč 1887-1889.

Statut koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668. Za objavo priredil Lujo Margetič, Koper, Rovinj, 1993.

Le istituzioni di un comune medievale, Statuti di Muggia del sec. XIV. A cura di Maria Laura Iona, Deputazione di Storia Patria per la Venezia Giulia, Trst 1972.

Statut Piranskega komuna od 13. do 17. stoletja. Za izdajo priredila Miroslav Pahor in Janez Šumrada, ZRC-SAZU, Ljubljana 1987.

Statuti di Trieste del 1350. A cura di M. De Szombathely, Trst 1930.

"Senato mare", Cose dell'Istria, AMSI VII-IX, XI-XVII, Poreč 1891, 1893, 1895-1901.

"Senato Misti", AMSI III-VI, Poreč 1887-1890.

LITERATURA

B. Benussi, Pola nelle sue istituzioni municipali sino al 1797. Deputazione di Storia Patria, Benetke 1923.

B. Benussi, L'Istria nei suoi due millenni di storia, Trst 1924.

Cecchetti, Il vito dei Veneziani nel sec. XIV, Archivio Veneto, vol. 29, Benetke 1885.

D. Darovec, Pregled zgodovine Istre, Knjižnica Annales I, Koper 1992.

F. Gestrin, Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja, ZRC-SAZU, Ljubljana 1965.

F. Majer, Inventario dell'antico archivio municipale di Capodistria, Koper 1904. Št. 1115: Capitoli del datio del pan, dei molini, della pescaria, delle misure, dei legnami, del vino, delle carni e dell'olio. Dal 7 settembre 1610 al 7 dicembre 1667. Capitolo del Datio della Becharia della Città. Na mikrofilmu v Državnem arhivu v Trstu (AST).

D. Mihelič, Socida v Piranu od 1280 do 1340, v: Slovensko morje in zaledje 2-3, Koper 1979.

D. Mihelič, Prispevek k poznavanju obrti v srednjeveških mestih Piran, Ljubljana in Maribor, v: Zgodovinski časopis, ZČ, Ljubljana 1993, št. 4.

D. Mihelič, Neagrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, ZRC-SAZU, Ljubljana 1985.

M. Pahor, Oblastni in upravni organi Pirana v dobi Beneške republike, Kronika, letnik VI, Ljubljana 1958.